

K R O N I K A

Jubileum Zdenky Rusínové

Mezi významné bohemisty a slavisty jubilující v roce 2004 se zařadila také Zdenka Rusínová, profesorka Ústavu českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

Prof. PhDr. Zdenka Rusínová, CSc., se narodila 13. června 1939 v Ostravě a toto pohraniční bilingvní česko-polské prostředí vnímala v běhu válečných a poválečných let. Po maturitě a teprve jako sedmnáctiletá přišla do Brna a v letech 1956–1961 na někdejší Filozofické fakultě brněnské univerzity studovala obor čeština – ruština.

Bezprostředně po absolvování byla na téže fakultě přijata jako asistentka a posléze odborná asistentka a začínala působit vedle M. Jelínka, A. Lamprechta, J. Bauera, M. Grepla, D. Šlosara, A. Erharta a jiných významných lingvistů těchto i pozdějších let. Po obhajobě kandidátské disertace získala v r. 1985 titul CSc. a na základě práce *Aspekty české substantivní deklinace* byla po habilitaci v r. 1992 jmenována docentkou pro obor český jazyk.

První badatelská a odborná činnost Z. Rusínové vychází z výzkumů hláskosloví a tvarosloví v dialektech jižně od Ostravy a tkví už v přípravě diplomové práce. Tyto dialektologické počátky odborného snažení byly ovlivněny tendencí vědeckovýzkumných lingvistických záměrů té doby a především profesorem A. Lamprechtem.

Další její odborná a akademická kvalifikace se rozvíjela nejen při poznávání synchronního stavu spisovné češtiny a při její konfrontaci s nespisovnými útvary, ale posléze ji zajímaly také vývojové otázky jazyka. Desítky synchronně pojatých článků a statí vyústily v kandidátskou disertaci s názvem *Tvoření staročeských adverbii*, obhájenou už v r. 1982 (i když titul dostává, bohužel, až později). Stěžejní oblastí vědeckého zájmu Z. Rusínové se stala především morfologie a slovtvorba. Hned v prvních letech působení na pracovišti FF se intenzivně zapojuje do badatelské práce sledující diachronní popis a charakteristiku české slovtvorby a zaměřuje se mj. na deminutiva ve staré češtině a na tvoření staročeských adverbii (viz už kandidátská disertace). Její vědecké statí a časopisecké články významně přispěly nejen k poznání historické slovtvorby, ale na základě vývoje objasňují i synchronní slovtvorbu češtiny a podstatně rozvíjejí tuto část české gramatiky.

Neméně významnou oblastí odborné práce, jíž se jubilanтка věnuje trvale, jsou otázky spisovnosti a jazykové kultury a jejich rozvíjení se odráží jak v publikační činnosti Z. Rusínové, tak také v její odborné činnosti přednáškové a popularizační. Šíře odborných zájmů o uváděné oblasti nebo roviny českého jazyka a o komunikaci češtinou přesahuje v současné době také do pragmalinguistiky, do filozofie jazyka se zvláštním zřetelem na strukturalismus a poststrukturalismus a do jiných vědních

oblastí s jazykem souvisejících. A v těchto uváděných intencích (vedle morfologie a slovtvorby) zaznívají také přednášky a semináře na FF MU, které vede dodnes. Dlužno také připomenout, že stovky studentů bohemistiky na FF brněnské univerzity 70. a 80. let, které procházely její výukou, studovaly jedny z prvních jejích učebních textů – *Problémy současné české morfologie* (Praha 1977), *Tvoření slov v současné češtině* (Brno 1980, dotisk) a po nich přibýly texty další.

Po celou dobu působení na fakultě se Z. Rusínová podílela jako spoluautorka na všech vznikajících týmových dílech. Připomeňme alespoň význačné tituly posledních let. Jako spoluautorka zpracovala převážnou část oddílu *Morfologie* (částečně se podílel také M. Nekula) do *Příruční mluvnice češtiny* (Praha 1995, 1996, 2000) a byla též spolueditorkou této učebnice, která hned po prvním vydání získala Cenu rektora Masarykovy univerzity. Do *Encyklopedického slovníku češtiny* (Praha 2002) připravila hesla týkající se derivace v češtině.

Publikovala v mnoha sbornících lingvistických pracovišť a téměř ve všech sbornících svého domovského pracoviště na FF MU. Z posledních let uvádíme výběrově např.: *Deminutivní modifikace z hlediska pragmalinguistického. Intenzifikace* (Sb. prací FF brněnské univerzity, Brno 1996), *Deminutiva ve frazeologických přirovnáních* (Sb. prací FF brněnské univerzity, Brno 1998) aj. Desítkami článků se také jubilanтка podílela na propracování teorie jazykové kultury v intencích spisovného jazyka a útvarů nespisovných. Ze statí připomínáme pouze výběrově tyto: *Jak je to s obecností obecné češtiny* (in: *Čeština – universalia a specifika* 2, Brno, MU 2002), *Spisovná a obecná čeština* (in: *Spisovná čeština a jazyková kultura*, Praha, UK 1996), *Spisovnost a přirozenost v jazyce* (in: *Spisovnost a nespisovnost dnes*, Brno, MU 1996), další nalézáme v jubilejních sbornících, v titulech jiných pracovišť nebo v lingvistických časopisech. Nelze opomenout také spolupráci Z. Rusínové s redakcí časopisu „Bohemistika“, kdy odborné veřejnosti předložila stať s názvem *Slovesné neologismy a problém vidu* (in: *Jazyk i literatura česka u schyłku XX. wieku*, Wałbrzych–Ostrava 2001). Prof. Rusínová publikovala a přednášela doma i v zahraničí, např. na univerzitách v Bratislavě, Greifswaldu, Magdeburgu, Neapoli aj., působila a dosud je činná v redakcích různých sborníků.

Ale vraťme se ještě zpět. Neméně záslužná byla také pedagogická a politickoorganizační činnost Z. Rusínové rozvíjená na brněnské univerzitě po listopadu roku 1989. Jubilanтка byla činná ve stávkovém výboru FF a ovlivnila nové koncipování pracoviště. Za nového vedení fakulty zastává v letech 1994–1996 funkci proděkanke a následně v letech 1996–1999 stojí v čele bohemistického pracoviště – je vedoucí Ústavu českého jazyka FF MU.

Z univerzitních aktivit nelze snad v krátkosti vše vyjmenovat. Zvláště významné bylo její působení v Akademickém senátu FF MU, v němž ve velmi dynamickém a pracovně náročném období první poloviny devadesátých let zastávala funkci místopředsedkyně a po dva roky byla také členkou Akademického senátu MU. Další její odborné aktivity jsou pak spjaté s členstvím ve vědecké radě FF MU a s funkcí předsedkyně v oborové radě doktorského studia na FF MU pro obor český jazyk,

Z. Rusínová i nadále v oborové radě působí a jako školitelka vede nové doktorandy. Dále pracovala jako vědecká tajemnice brněnské pobočky Jazykovědného sdružení Akademie věd České republiky.

Kromě uvedeně záslužné práce, která je spjata s Masarykovou univerzitou, působila Z. Rusínová odborně i pedagogicky také na jiných pracovištích doma i v zahraničí (externí výuka na FF Slezské univerzity v Opavě, působení na FF UK v Bratislavě, opakované stáže na Institutu slavistiky FF Univerzity Regensburg, akademické stáže na univerzitách v Magdeburgu, Greifswaldu, v Neapoli, na Univerzitě ve Wroclawi a jinde). Přes dvě desítky let byla lektorkou češtiny na Letní škole slovanských studií v Brně a speciálně pro vzdělávání zahraničních studentů rovněž vydávala studijní literaturu, např.: *Význam deminutiv v komunikaci (XXX. běh Letní školy slovanských studií*, Brno, MU 1997), *Hlavní slovo tvorné problémy neologismů v češtině (XXXII. běh LŠSS* – viz výše, Brno, MU 1999).

Profesorka Z. Rusínová se celý život obětavě věnuje svým žákům a vychovala už řadu bohemistů. Je známa svou precizností badatelské práce a neobyčejnou pracovitostí. Jako jedna z prvních studentek Zdenky Rusínové ráda vzpomínám na její jazykové semináře, na trpělivé vysvětlování pravopisných a gramatických jevů, když nás na vysoké škole vedla při prvních krocích a obětavě nám pomáhala se orientovat ve vědeckém poznání češtiny. Byla patřičně náročná, ale v přístupu ke studentům vždy vnímavá, vstřícná a taktní. Za to jí za všechny studenty patří poděkování.

Do příštích let přejeme jubilantce i nadále ještě mnoho tvůrčích sil, další úspěchy ve vědecké i pedagogické práci a především hodně zdraví.

Eva Minářová, Brno

K životnímu jubileu Svatavy Machové

Doc. PhDr. Svatava Machová, CSc., vedoucí katedry českého jazyka Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, se dožívá v tomto roce významného životního jubilea. Narodila se 19. 8. 1939 v Sokolnicích u Brna. Je absolventkou Vysoké školy ruského jazyka a literatury v Praze, oboru čeština – ruština. Po jednoletém působení na střední škole byla přijata do interní aspirantury v oboru obecná jazykověda, a to u prof. PhDr. P. Sgalla, Dr.Sc., v jehož oddělení na Filozofické fakultě UK a Matematicko-fyzikální fakultě UK řadu let pracovala. Na Pedagogické fakultě UK působí od r. 1990, kdy došlo k reorganizaci a personálnímu zkvalitnění tohoto pracoviště.

Díky svým zahraničním kontaktům a lingvistickému rozhledu hned po vstupu na pedagogickou fakultu pozitivně ovlivnila obsahovou stránku výuky, nejdříve zavedením nových studijních bohemistických disciplín, později realizací tzv. modulového systému, kdy student po třiletém absolvování všeobecné bohemistické a didaktické přípravy si může volit jeden z modulů: didaktický, historický, lingvisticko-bohemi-

stický, komunikačně-pragmatický a smíšený. Zasloužila se o rozvíjení mezinárodní spolupráce s katedrou slavistiky kanadské univerzity v Montrealu. Z její iniciativy se pomocí kanadského programového zabezpečení Concorde začaly realizovat a ještě stále na katedře realizují práce na frekvenčních slovnících. Odbornou veřejnost o tom blíže informovala článkem *Autorský slovník básnického díla Jaroslava Seiferta* (in: *Filologické studie*, Praha, Karolinum 1997, s. 29–34). V rámci svého učitelského působení pomáhala našim studentům pronikat na zahraniční univerzitní studia. Úspěšná, bohužel vzhledem k vážnému onemocnění poměrně krátká, byla v letech 1994–1996 její činnost ve funkci proděkanky pro studijní záležitosti. Patřila a patří stále k těm, kteří soustavně usilují o zvýšení společenské prestiže naší fakulty. Od roku 2002, kdy byla ustanovena jako vedoucí katedry českého jazyka, naplno rozvinula svou činnost tak, aby byly vytvořeny podmínky pro úspěšný a rychlý rozvoj katedry jako významného centra pro doktorandské školení v oblasti didaktiky českého jazyka, jakož i pro odborný růst jednotlivých členů katedry a jejich vystupování v zahraničí.

Pokud jde o odbornou a publikační činnost, přišla na katedru již jako známá autorka četných prací, např. monografie *Příčina v syntaxi češtiny* (Praha 1972), v níž se analyzuje sémantika kauzálního vztahu a její proměny v souvislosti s druhem příčinnostního určení, pojednává se obecně o metodě distribuční analýzy a pak se touto metodou popisují jednotlivé formy užívané v češtině k vyjádření tohoto příslušného určení, jakož i studií z oblasti generativního popisu češtiny, např. *Tectogrammatical level in the generative description of the Czech language*, „Prague studies in mathematical Linguistics” V, 1976, s. 280–295.

V roce 1994 na základě úspěšné obhajoby práce *Terminografie – speciální případ lexikografie* byla jmenovaná a ustanovená rektorem Univerzity Karlovy docentkou pro obor český jazyk. Většina problematiky habilitační práce byla otištěna ve sborníku *Manuál lexikografie* (red. F. Čermák a R. Blatná, Praha, s. 137–157). Přínosem nejen pro pedagogickou fakultu, ale i pro jiná vysokoškolská pracoviště byla zejména kniha *Sémantika a pragmatika jako lingvistické disciplíny*, na níž se podílela s M. Švehlovou částí týkající se sémantiky (1. vydání – 1966, 2. rozšířené vydání – 1997, PedF UK Praha).

Soustavně publikuje v domácích i zahraničních odborných časopisech a sbornících, zejména je znám její dlouholetý zájem o terminologii; viz např. *Glosář termínů ze znalostních systémů*, [in:] *Výběr informací z organizační a výpočetní techniky*, 1991, díl 2., s. 225–236, spolu s O. Minihoferem; *Deriving terminology from texts: Theoretical and methodological considerations*, „Alfa” [Canada] 7/8, 1994/95, s. 428–435; *Terminografie – speciální případ lexikografie*, [in:] *Termina 94*, Liberec 1995, s. 133–137; *Lingvistická terminologie*, [in:] *Termina 2000*, Galen, Praha, s. 212–215. Uvedená vědecká práce úzce souvisí i s intenzivní organizační prací na vytvoření jednotné školské jazykovědné terminologie.

Zvlášť blízkou oblastí je pro S. Machovou syntax. Té věnovala vedle uvedené monografie řadu článků, studií i přednášek na domácí i zahraniční půdě. Např. *K formě závislostních gramatik*, „Slovo a slovesnost” 36, 1975, s. 143–147; *Dvě*

předložky vedle sebe, „Naše řeč“ 2000, 83, s. 30–34; *Jemné proměny české věty*, „Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity. Řada jazykovědná“ D2, Opava, s. 33–40; *Centrum a periferie syntaktického popisu*, [in:] *Okraj a střed v jazyce a literatuře*, UJEP, Ústí nad Labem 2003, 134–139; *Současný úzus slova »potažmo«*, [in:] *Konstanty a proměny v českém jazyce a literatuře XX. století*, Walbrzych–Ostrava 2004, s. 165–171. Cenné jsou i ediční práce na sbornících překladů *Principy strukturní syntaxe I.*, Praha 1974 a spolu s O. Leškou *Principy strukturní syntaxe II.*, Praha 1977.

Svou příslušnost k pedagogické fakultě chápe S. Machová i jako zodpovědnost za pedagogickou praxi v naší základní i střední škole. Vedle péče o školskou terminologii je pravidelnou posuzovatelkou četných učebnic českého jazyka, které díky jejímu náročnému a zodpovědnému přístupu získaly na kvalitě odborné i didaktické. Nedávno dokončila recenzi polské učebnice D. Konderla, I. Konderlová, *At se vám daří*, Racibórz 2004.

Zásluhou S. Machové je i to, že v současné době katedra českého jazyka spolupracuje s univerzitou v Erlangenu, Walbrzychu a Minsku.

V jubilejním připomenutí aktivit a významu S. Machové je snad ještě třeba dodat, že bohatá činnost odborná a organizační a usilovná práce vedoucí katedry se u ní spojuje s charakteristickými osobnostními povahovými rysy, jako je cílevědomost, pracovitost, náročnost k sobě i druhým. Své požadavky a názory však dovede prezentovat vždy taktně, se sobě vlastní elegancí a noblesností, jakož i s pochopením pro starosti a obtíže jiných.

K letošnímu jubileu přejeme naší milé kolegyni doc. S. Machové hodně zdraví, duševní pohody, svěžesti a dalších pracovních úspěchů.

Naděžda Kvítková, Praha

Požehnání k narozeninám Nadi Bayerové

Velké životní jubileum je jednou z příležitostí, kdy se zamýšlíme nad tím, čím jubilanta potěšit a obdarovat. V případě paní docentky Nadi Bayerové bych chtěla vyslovit nějaké hodnotné slovo o tom, že její životní cestu lemují vědecké i osobní úspěchy a že kolem sebe rozdává úžasnou lásku, pochopení a trpělivost. Jak to však vyjádřit?

Na mnohé zlomové i běžné životní situace tohoto druhu pamatuje právě benedikcionál, tj. kniha žehnání. Její podklad pochází z latiny, jednotlivé země pak rity přeložily, přizpůsobily kulturní situaci a zvykům země, schválila ji biskupská konference a kniha se začala používat v běžné liturgické praxi¹. Český benedikcionál, vydaný pro katolickou církev biskupskou konferencí v roce 1994, obsahuje zhruba 60

¹ Viz článek *žehnání vína*, v tisku.

nejrůznějších žehnacích ritů². A tak pro tento příspěvek vybírám žehnání k narozeninám a provádím jeho analýzu³.

Požehnání

Požehnání lidí mělo v historii veliký význam a nebylo zanedbatelnou skutečností pro šťastný život člověka. Bible jej spojuje s obrazy opravdové plnosti a představuje jej krásně hmotně jako dary zdarma získané od Boha, např. jako rozsáhlé potomstvo, velká stáda bravu a skotu a bohaté pastviny... Skrze tyto obrazy se znázorňovala Boží blízkost člověku a plnost požehnání, které vstoupily do jeho života.

Také v díle církevních otců můžeme najít odkazy na to, jaký dopad má Boží požehnání na život člověka. Například sv. Augustin říká: „Rosteme, když nám Bůh žehná, a rosteme, když Boha chválíme“. Možná si tento fakt uvědomovali i židé, protože většina židovských modliteb začíná právě žehnáním Bohu, konkrétními slovy „požehnaný je Hospodin...“, teprve potom se říká, proč je Hospodin požehnaný a za co se chválí... Beracha znamená v jednom významu také ‘obdarován’⁴.

Požehnání není jen jakékoliv pronesené slovo, je jím slovo, které se dotkne srdce člověka a změní ho k dobrému. Teprve takové slovo se může stát požehnáním. Když bychom použili jiný termín než český, např. řecký *eulogein* nebo *benectio*, mohli bychom to doslova přeložit jako ‘řící nebo vyslovit dobré slovo nad druhým’, řící takové ‘dobré slovo’, které má moc proměnit jeho život.

To nám dává tušit, jak je slovo v našem životě velice důležité a jak je potřeba vážit, jaké slovo vložím na druhé, jestli dobré, nebo zlé. Je možné vyslovit jak slovo požehnání, které působí dobro v životě člověka, tak slovo prokletí jako špatné slovo o bližním, jako stín temnoty, který druhé spoutává a svazuje (Ef 4, 29–30). Křesťanství nás učí, že je důležité propůjčit svůj hlas požehnání, že to má svůj význam a že jsme všichni povoláni k tomu stát se dědici požehnání⁵, máme tedy být služebníky dobrého slova, nikoliv smrti.

Za jediné slovo, které mělo v minulosti takovou sílu, že dokázalo změnit zlořečení v požehnání, tedy špatné k dobrému, a dokázalo osvobodit od zla, se odjakživa považovalo jméno Boží (Ne 13, 2; Dt 23, 6). Proto se žehnání děje zásadně ve jménu

² Česká verze má ve srovnání s americkou pouze poloviční rozsah a neuvádí vlastní text pro životní výročí či jubileum jako verze americká, na závěr ale přikládá text žehnání pro jiné příležitosti.

³ Po krátké konzultaci s odborníky jsem zvolila liturgické texty, tak, jak by se pro tuto příležitost pravděpodobně v praxi vybíraly.

⁴ Michael Špillar, přednáška: *At nad vámi Hospodin rozjasní svou tvář*, XIV KCHK, 2.–6. července 2003, Ostrava, audiokazeta, vydalo studio Telepace, Kostelní Vydří.

Božím. Blízkost Boží tváře totiž zahání nepřítele, takže požehnání vložené na člověka zahání nepřátelství a zlo. Boží blízkost znamená také Boží ochranu a pokoj.

Účelem textu požehnání je požehnat a posvětit konkrétní osobu. Jde o slova vyslovovaná ve víře, a to jak na veřejné, tak osobní rovině. Všem žehnáním je společná fixovaná a ustálená forma. Existují konkrétní doporučené texty, které se pravidelně při této příležitosti používají. Všechna požehnání mají shodnou strukturu: úvod (znamení kříže, pozdrav nebo úvodní slovo), čtení biblického úryvku (po čtení může následovat i krátká promluva), obřad žehnání (přímlyvy; žehnací modlitba, kterou celebrant pronáší se vztaženými rukama; po modlitbě může celebrant použít svěcenou vodu, příp. okuřování kadidlem) a závěr (závěrečné požehnání jednoduchou nebo slavnostní formou⁶).

V textu se ojediněle mohou objevit řídké archaismy (*rozhojňovat se, obracet se v prach*), biblická pasáž s úryvkem z žalmu je charakterizována četným opakováním (*Nauč nás počítat naše dny!*) a má z části specificky prozodické vlastnosti (např. dvojverší).

Požehnání fungují jako performativa – když se pronáší, nastává jiná, ryze duchovní skutečnost. Jazyková znalost konkrétních formulí požehnání není dostačujícím faktorem pro to, aby došlo k performativnímu aktu, ve kterém by nastala určitá změna, tj. osoba žehnaná by se stala osobou požehnanou.

Dalším zásadním předpokladem této správně pojaté komunikační situace je vztah mezi žehnajícím, který má pravomoc žehnání udělovat, a žehnaným, který svou vůlí žehnání přijímá. Žehnání jsou tak rozdělena podle pravomoci osob, které je mohou udělovat. Některá žehnání uděluje papež, jiná biskup nebo kněz, členové řádu nebo jejich představení a některá žehnání může udělit i jáhen, katecheta, nebo dokonce věřící laik. K liturgickému žehnání tak dochází, jako u dalších performativ, pouze v kontextu daných sociálně-kulturních pravidel a zvyklostí.

Slovo *žehnání* a jeho další formy jako *žehnej*, *požehnej* apod. je primárně spojováno s oblastí náboženskou, i když se s nimi můžeme okrajově setkat například ve zdvořilostních obratech běžné komunikace (*Požehnej pámbu...*). K vyslovování slov *požehnej*, *požehnej pámbůh* dochází v nenáboženském kontextu dnes již velmi zřídka. Při loučení a poděkování lze tyto obraty ještě ojediněle zaslechnout, spíš je to však příznačné pro okruh lidí věřících. I v případě, že by se však tato slova použila při příležitosti loučení, pozdravů a díky s úmyslem vyjádřit přání duchovního dobra, mívají čistě komunikativní neuvědomělou funkci. Lze je spíše považovat za výrazy solidarity, dobré vůle, uznání a pochvaly. „V ústním vyprávění mohou být nositelem určitého emocionálního náboje. Mluvíci těchto slov používá, aby jimi manifestoval svůj postoj nebo hodnotil situaci. Tato slova se pak mohou stát zároveň signálními prostředky o tom, jak je mluvčí zapojen do textu”⁷.

⁶ Viz článek *žehnání vína*.

⁷ Sawyer, J.F.A. & Simpson, J.M.Y.: *Concise Encyclopedia of Language and Religion*, Elsevier, Oxford 2001, s. 242.

Oslovování Boha a obracení se k němu v textu o pomoc je běžné. Značná část náboženské komunikace má rituální povahu. Můžeme vést spory o tom, zda formální text podle určitého vzoru má jistou návaznost na mezilidské zdvořilostní projevy a tvoří další článek vývoje a vlivu sakrální sféry⁸.

Závěrečné přání

Jubilantka jistě dobře zná biblická slova, která Mojžíš předal Áronovi, aby jimi žehnal izraelský národ. Mojžíš vysvětluje, že když Áron na Izraelce vloží Boží jméno, tak jim požehná sám Bůh, a i kdyby se situace zdála zcela beznadějná, Bohu se nemůže vymknout z rukou. (My nakonec víme, že v síle tohoto požehnání došel izraelský lid až do země zaslíbené, do země hojnosti, země mléka a medu, do země tehdy úrodných pastvin.) Přidrží se tedy Mojžíšovy rady a zopakuj ta slova, která tehdy zazněla, aby přinesla to, co je právě potřeba. Jsou to slova, která měla přinést světlo na cestu ve chvíli, kdy izraelský lid nevěděl, kudy dál... Jsou to slova požehnání na cestu životní, cestu vědeckou, cestu osobního života, cestu, která se před naší jubilantkou otevírá dál...

At' Hospodin ti žehná
a chrání tě,
at' Hospodin rozjasní nad tebou svou tvář
a je ti milostiv,
at' Hospodin obrátí k tobě svou tvář
a obdaří tě pokojem.

(Nu 6, 24–26)

Michaela Laštovičková, Praha

Na českém festivalu o česko-polských literárních vztazích

Festival českého jazyka, řeči a literatury Šrámkova Sobotka, pořádaný každoročně v rodišti básníka Fráni Šrámka v Sobotce na Jičínsku, proběhl letos ve svém 48. ročníku. V prvním červencovém týdnu se zde scházejí milovníci a vyznavači češtiny – té mluvené i literární, většinou učitelé češtinářů (ze škol základních, středních i vysokých) a holdují zde mateřštině jako své profesi i zájmu. Nutno podotknout, že ne nekriticky, naopak. Odborné přednášky se věnují aktuálním otázkám literatury a jazyka i jejich odborné reflexe, doprovodné kulturní programy (divadelní představení, divadlo poezie a jiné formy recitace, včetně autorského čtení v literárních večerech, výstavy výtvarného umění, koncerty) jsou tematicky spjaté s každoročně obměňovaným „heslem” festivalu.

⁸ Sawyer, J.F.A. & Simpson, J.M.Y.: *Concise Encyclopedia of Language and Religion*, Elsevier, Oxford 2001, 241–242.

Letošní ročník s názvem parafrázujícím text české státní hymny *Kde domov je-jich?* a s podtitulem *Česko-literární křižovatka Evropy* byl tematicky zaměřen na „jinou“ literaturu v českém kulturním kontextu – na tvorbu autorů žijících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ale píšících cizím jazykem – na literaturu současných národnostních menšin žijících v Česku a na problematiku české recepce cizích literatur vůbec. Jednotlivé studijní dny byly věnovány literatuře slovenské v tématu česko-slovenské literární vztahy, počátkům literatury romské konstituující se z romské ústní lidové slovesnosti, literatuře německé (se specifickým zájmem o region Šumavy), literatuře ruské (především exilové) a také literatuře Lužických Srbů.

Polský den byl ve znamení přednášky o recepci polské básnické tvorby v Čechách po 2. světové válce, proběhlo autorské čtení polské básničky žijící na Moravě, vernisáží byla zahájena výstava polského uměleckého plakátu a program byl korunován večerním představením hry Sławomira Mrożka *Na širém moři*.

Petr Poslední, docent působící na Univerzitě Hradec Králové a dlouhodobě se zabývající česko-polskými kulturními a literárními vztahy, se ve své přednášce věnoval obtížnému pronikání díla některých polských básníků do českého literárního a čtenářského kontextu po 2. světové válce. Srovnával tak komunistickým režimem utvářený oficiální obraz polské literatury v českém většinovém čtenářském vědomí (tvořený především překlady Jana Pilaře, který soustavně českému publiku představoval básníky pro tehdejší československou kulturní politiku přijatelné, především se zasloužil o dobrou znalost díla K. I. Gałczyńského) se skutečnou stylovou a ideovou různorodostí moderní polské poezie. Zatímco v Polsku byla tolerována tvorba katolických básníků nebo poetických experimentátorů, v Československu se konaly v 50. letech s autory takového zaměření politické procesy. Polská poezie jiná než prosocialistická podle měřítek tzv. socialistického realismu neměla v Československu na různých ustláno. Pro ilustraci problému si přednášející zvolil dílo Juliana Przybosie, představitele konstruktivistické poetiky, reflexivní lyriku Czesława Miłosze a Tadeusze Różewicze. Upozornil na překlady Przybosiovy poezie publikované v poválečném *Akordu a Kritickém měsíčníku* Václava Černého v r. 1947 a na pozdější už jen sporadické pronikání Przybosiových básní do oficiálních edic, na problematický, nereprezentativní výběr textů z jeho tvorby (např. ve výboru *Nová polská poezie*). V době slábnoucího tlaku komunistické normalizace (nastolena po vpádu armád Varšavské smlouvy v r. 1969 závěry sjezdu KSČ) už mohl vyjít výbor z díla J. Przybosie (*Prostor slovem sklenutý*, 1985) v překladu Ericha Sojky, který se tvorbě tohoto autora dlouhodobě věnoval. Jeho překlady polské poezie jsou zastoupeny i v samizdatovém vydání děl polských moderních básníků, kteří byli dosud v Čechách normalizační politikou umlčovani (*Slovo a meč*, 1987).

Problematiku recepce polské literatury v českém prostředí, se zaměřením na tvorbu básnickou, důsledněji představuje P. Poslední ve své knize *Obtížná kontinuita*, která je připravena k publikaci v hradeckém nakladatelství Gaudeamus a má vyjít do konce r. 2004.

Docent Poslední byl také iniciátorem a jedním z organizátorů výstavy polského plakátu s tematikou motivů polské literatury, a tedy ji propagující různými uměleckými výrazy a styly – surrealismus, abstrakce, karikatura ve službě dílu Gombrowicze, Norwida, Tokarczukové a dalších.

Můj domov je v Těšíně, mou vlastí je polština, řekla básnička Renata Putzlacher, která předčítala své básně významově se vážící k hledání vlastní identity na pomezí dvou národních kultur. Narodila se v Karvině, vystudovala v Krakově, jako redaktorka působí v Těšíně a v Brně, kde nyní žije. V její poezii „nejvšednějšího dne“ se snoubí, vlastně kreativně na sebe narážejí, obrazy vystavěné na smyslově emotivním zážitku a reflexivním závěru. Texty jsou vtipné, aniž ztrácejí peť lyrična. Píše polsky, do češtiny své básně překládá, ale i v českých překladech zachovává polonismy, publikuje v Česku. Průběžně se věnuje překladům písňových textů Jaromíra Nohavici do polštiny.

Světově známá absurdní aktovka Sławomira Mrożka *Na širém moři* (*Na pełnym morzu*, 1967) o zhoubné manipulační moci ideologie, demagogicky ovládající člověka, který ji mocensky zneužívá v rozporu s humánními principy svědomí (i kanibalismus je omluvitelný, umožní-li, aby zachováním mé osoby byly zachovány a prezentovány „velké“ ideje), ale i v rozporu s vědomím vlastní lidské důstojnosti (můj život je bezcenný, má smysl jen v oběti, jíž se živí „velké“ ideje). Mrozkovo drama v překladu Jaroslava Langera předvedl pražský amatérský Divadelní spolek Tréma 29 v režii Petra Gruši. Mrozkovy symbolické, znakově tvořené figury (demagog, oportunní přitakávač a zmanipulovaná oběť) jsou autorem napsány lépe, než jak je na scéně stvořili čeští amatérští divadelníci, ale budiž řečeno, že umělecky silný text dokázal integrovat představení ve velkém absurdním gestu.

Festivalový polský den s tématem česko-polských literárních vztahů nebyl jen nahlédnutím do kultury našich severních sousedů, ale především motivací bohemistů-učitelů a kulturních pracovníků – k hlubšímu poznávání vztahů a vlivů mezi kulturou polskou a českou.

Ladislava Lederbuchová, Plzeň